haar gegeven belofte zoo trouw, krachtig, rijk en veelomvattend is, dat de verwekking van kinderen, de verwekking en de ontvangenis van het nieuwe leven daarin reeds opgesloten is!

Kortom, ik wilde U er van doordringen, dat mijn opdracht om mijn vrouw voor een reeds „in verwachting zijnde" vrouw te houden, U

„EENERZIJDS" zegt, dat U haar, als de draagster van de door mij afgelegde belofte, voor een zwangere vrouw dient te houden, doch U

„ANDERZIJDS" moet nopen er mee rekening te houden, dat kinderen in een huwelijk ook veel later kunnen geboren worden en dat wij ten slotte volstrekt onwetend zijn ten opzichte van het tijdstip van de ontvangenis en de geboorte van de eerste en de volgende kinderen, ja, ook ten opzichte van de vraag of er wel ooit kinderen uit dat huwelijk zullen geboren worden en U dus toch nog maar niet aanstonds tot het breien van truitjes, het koopen van cadeautjes en het roepen van een „zuster" moet overgaan".

Zie, als men deze rede eens bruidegoms goed op zich heeft laten inwerken en den diepen zin daarvan heeft gepeild en verstaan, dan heeft men óók de kern en de pit van de verklaring van dr Schippers, die bij de opstelling daarvan geïnstrueerd werd door ds Bouwmeester, ten volle doorzien!

Volgende week meer! C. V.

UIT DE SCHRIFT

zie, dagen komen.

Zie, dagen komen.....

Jeremia 30 : 3; 31 : 27, 31, 38.

Profeten zoeken niet zoozeer het einde als den einder.

Men heeft zoo vaak van hen gezegd, dat zij het einde zoeken, en dat hun grootste loon hun zou gegund mogen heeten, indien zij een voor-spelling aangaande de toe-komende dingen hadden kunnen spreken met gezag. Zóó sterk werkt deze voorstelling aangaande het loon eens profeten op de geesten in, dat men een profeet te sterker, en 'n profetie te werkzamer en te dierbaarder acht, naarmate de inhoud van een bepaalde profetenspreuk meer naar voren in den tijd kan geschoven worden. Hoe dichter de profeet in zijn voorspellen naar het einde der dagen, op de laatste bedeeling, naar wat niet vóór, doch áchter den drempel ligt, die Oud Verbond van Nieuw komt scheiden, hoe mooier plekje hij krijgen moet in de eere-galerij der godsgezanten. Het einde..... toon ons het einde, en wij zullen u, profect des Allerhoogsten, zeggen, hoe ver gij in de gunst van God anderen hebt mogen vóór gekomen zijn,

Doch deze lof is niet betamelijk. Omdat hij niet zich richt naar het loon, dat God aan zijn profeten gunt.

Hun grootste loon is immers niet, dat zij een einde, doch dat zij den einder wijzen. De einder is zoo iets als wat de grieken noemen: horizon.

De horizon, dat is de grens van ons gezichtsveld. Hij is die — denkbeeldige — lijn, of curve, die voor onze oogen den bodem, waarop wij staan, dat is: de aarde, afgrenst, omdat aan den anderen kant van die „lijn" „terreinen" liggen, die ons oog evenmin doorzoeken als onze voet betreden kan.

Maar het verschil is duidelijk. Wie het einde wijst, die wijst maar één kant uit: naar voren, naar waar de zon ondergaat. Maar wie naar den einder wijst, die wijst alle kanten uit: naar voren èn naar achteren. Naar waar de zon ondergaat, doch ook naar waar zij opgaat. En waar beginningen en beginselen te wijzen zijn.

*

Nu, toen de oogen van Jeremia den einder zochten, toen liet de Geest hem zien, wat na de dagen-vanheden aanstonds volgen zou. Een balling ziet al héél ver, als hij wat aan de andere zijde van de scheidslijn tusschen ballingschap en vrijheid ligt, vaag kan onderkennen. Zeggen we „vaag", dan bedoelen we niet: onzeker, maar: zonder scherpe distinctie van wat achter den horizon-van-vandaag in het daarna komende veld-van-tijd-en-ruimte toch nog werkelijk zal te onder-scheiden zijn. Te onderscheiden, maar zonder, dat het te scheiden wezen zal. Want het beginsel, dat is aan den einder. Het nieuwe begin. De nieuwe zonsopgang. En hoe veel nu achter dien einder komt, dat weet niemand. Maar de profeet weet wel: het beginsel werkt dóór.

Dus spreekt Jeremia in de door ons geciteerde hoofdstukken 30 en 31 over wat geschieden zal na de ballingschap. Is Israël in nood? Er zal verlossing komen, Gods goedheid is zeer groot.

Begint die verlossing pas in een andere wereld? In een nieuwe dimensie? Op een schoongeveegde aarde? In een Nieuw Testament, dat na zooveel jaren, of jaar-weken, wel-geteld, aan zal breken?

O neen.

Het nieuwe, dat Jeremia ziet komen, dat breekt zich baan in en door de katastrofale verlossing, die Jahwe zal geven, als Hij zijn ballingen weer heenleidt naar 't beloofde land. Wat Hij daarin en alsdan zal werken, dat zal natuurlijk dóór-werken. Hoelang, vraagt u? Vraag dat niet meer: wie weet de eindeN nu te meten van wat achter den eindeR ligt, achter den horizon van heden? Het zal doorwerken tot den tijd, waarin het heil zal komen tot de volken, den dag, dien men later noemen zal: den dag van 't Nieuwe Testament. Het zal óók doorwerken tot aan de parousie van Vorst Messias, eenmaal komende, na lijden, in heerlijkheid. Het zal doorwerken tot in alle eeuwigheid. Wát zou niét door-werken, wat God principieel komt werken? Maar het begint al dadelijk na de ballingschap. Naar de gelegenheid van dien tijd. Het zet zich voort tegen en ook na den tijd van de aankomende filistijnen, tyriërs en mooren, den dag van 't Nieuwe Testament. En het werkt eeuwig na. Maar het werkt telkens naar de gelegenheid des tijds, die na dien horizon zal liggen. En het zal eenmaal werken naar de gelegenheid der eeuwigheid, die voor het geloof wenkt achter de laatste horizonten, die de laatste profeten en getuigen zullen afzoeken. Ook dat nieuwe verbond, waarvan ons hoofdstuk 31 spreekt, komt dus al vóór het dusgenaamde Nieuwe Testament. En het zal daarna door-werken, naar de gelegenheid van den tijd, die daarmee aanbreekt.

Zie, de dagen komen! Achter den horizon ligt wat nieuws. Chedasjah. [1])

Wat ligt er achter dien horizon?

Vrijheid, merdeka, maar dan één, die evangelisch wordt geleid, en voor de kerk weer plaats maakt, in haar eigen land, en de revolutionairen, de rebellen, naakt uitstroopt (30 : 3). Verscheurde banden (8); rustig leven (10), en wraak over de „beesten" der wereld (11, 16); een nieuwe stad, waarin men wederom kan zingen (18, 19). En een eigen souverein, en zelfbeschikkingsrecht (21).

Dat begint dadelijk achter dien horizon. Maar 't kan nog wel wat duren, eer die eigen Souverein er is. Maar 't ligt al in 't verschiet, en 't een hangt met 't ander samen.

Zie, de dagen komen. Achter den horizon ligt wat nieuws. Chedasjah.

Wat ligt er achter dien horizon?

Zending (terzelfder tijd, 31 : 1), die vrucht draagt; en reunie (9) en een herstelde altaardienst (14), en volksherstel (17) en bekeering (19).

Zie, de dagen komen. Achter den horizon ligt wat nieuws. Chedasjah.

Wat ligt er achter dien horizon?

Herstelde vruchtbaarheid (naar de oude belofte) (27); wederopbouw (28), aanvaarding van individueele eigen verantwoordelijkheid (29).

Zie, de dagen komen. Achter den horizon ligt wat nieuws. Chedasjah.

Wat ligt er achter dien horizon?

Een nieuwe actie van Gods voorzienigheid (31) in de oude verbondshistorie, en tengevolge van die nieuwe krachtuitzending Gods een parallelverschijnsel met de bekeering (van volk en individu) (19, 29). Niet meer een napraten van anderen (34), niet meer een afschuiven van de individueele verantwoordelijkheid op massa en clerus (33), maar een aanvaarding van Gods verbond, overeenkomstig de oude eischen.

Dat alles komt van „achter den einder".

En het is één geheel.

En het voltrekt zich naar de gelegenheid van elken navolgenden tijd. En over het collectivum van de weergekeerde, vrijgemaakte kerk.

De van Babel vrijgemaakte kerk, na de ballingschap.

De van Joodsche binding vrijgemaakte kerk, na Pinksterfeest.

De van alle zonde en leed vrijgemaakte kerk na de parousie.

Maar voor die laatste voltrekt het zich naar de gelegenheid der eeuwigheid. En over een adaequaat gezuiverd kerkcollectivum. Want alles komt naar de mate van zijn „bedeeling". K. S.

[1]) Een min of meer technische term uit het hebreeuwsch: iets nieuws.

KERKELIJK LEVEN

Calvijn over het dogma aangaande de wedergeboorte der kinderen.

Soms staat men toch nog even te kijken. Zoo ik, toen ik in onze kerkbode uit het Noorden iets las over een uitlating van den synodocratischen ds Bouwmeester, den man, die dr Schippers ertoe bewogen heeft, te zeggen, dat men toch niet de synode (van '42—'44) behoefde af te wijzen; want de formule van voor wedergeboren houden was door haar, o wondere ontdekking, niet beschouwd als een doops-, doch als een bejegeningsnorm; hij koos den term „bejegeningsnorm", naar „bejegenen" is natuurlijk primair: doopen. Tenminste in het geval der kleine kinderen.

Nu, ds Bouwmeester schijnt een artikel geschreven te hebben, waarin hij tot eenige voorzichtigheid maant — een vermaan, dat men tot zijn dood toe zal kunnen volhouden. Maar in dit artikel — ik citeer genoemd orgaan — schrijft hij:

> **Ik weet wel, dat Calvijn reeds sprak van het „dogma aangaande de wedergeboorte der kinderen",** door hem vastgesteld (Dogma de infantium regeneratione) Inst. IV, 16, 26. En ook, dat de op hem volgende Gereformeerde theologen vasthielden aan de wedergeboorte bij de kleine kinderen. Maar zijn wij wel voldoende ingegaan op de critische vragen, aangaande een beweerde scholastieke trek in de Geref. theologie, die men juist hier meent op te merken en die in strijd zou komen met wat de H. Schrift ons leert?

Tot zoover ds Bouwmeester.

Het laatste gedeelte van het citaat interesseert ons niet dezen keer. Wel het eerste. Daar staat zoo heel kalm, dat Calvijn een „dogma" heeft vastgesteld aangaande de wedergeboorte der kinderen. Bom. De inleidende woorden: „ik weet wel", geven bovendien den duidelijken indruk, dat ds Bouwmeester zeggen wil: op dit punt staat onze zaak (der synodocraten) natuurlijk wel vast, dáár hoeven we niet meer over te praten. Maar..... en wat dan verder volgt.

Ds Bouwmeester geeft dus, op zijn zachtst gezegd, den indruk, dat Calvijn het als een dogma, nog wel van hem zelf (!) beschouwt, dat de kinderen voor wedergeboren te houden zijn. Synode, wees gerust. Calvijn zou ook hebben geschorst, en zoo.

*

Heeft ds Bouwmeester ditmaal gelijk?

Ik geloof: ook dezen keer volstrekt niet.

Hij citeert uit de Institutie IV, 16, 26. Daar zegt Calvijn, we volgen voor het gemak der lezers, de vertaling-Sizoo:

> En ook al gaven wij hun (d.w.z. den bestrijders van den kinderdoop, K.S.) alles toe voor wat het verstaan van deze plaats (n.l. Christus' uitspraak: want derzulken is het koninkrijk der hemelen, K. S.) betreft, dan zullen ze daaraan toch niets kunnen ontleenen, indien ze niet eerst het leerstuk aangaande de wedergeboorte der kinderen, dat door ons reeds vastgesteld is, omvergeworpen hebben.

Tot zoover Calvijn, naar Sizoo's vertaling. Men kan den tekst, de (Schrift)plaats, door Calvijn hier bedoeld, vinden in Matth. 19 : 14, zooals door den franschen tekst der Institutie, (C. R. 4, 963) duidelijk wordt aangewezen, en ook blijkt uit het verband.

Leert Calvijn nu hier een wedergeboorte der kinderen, zoo maar als dogma in het algemeen: der kinderen?

Of verwijst hij naar zoo'n dogma?

Heelemaal niet.

Calvijn verwijst alleen maar naar 't dogma, dat ook de Dordtsche Leerregels hebben vastgesteld, toen zij spraken over de kleine kinderen, die God in hun prille jeugd uit dit leven wegneemt (D.L. I, 17).

Bewijs is gauw te leveren.

Slaan we de overeenkomstige plaats (Inst. IV, 16, 26) op in den zooeven aangehaalden franschen tekst (C. R. 4, 963), dan vinden we daar dit:

> Et encore que nous leur concedions tout ce qu'ils demandent, si est leur illation fausse, et prinse d'une fausse et folle raison, que les enfans ne peuvent estre regenerez: **comme il appert de la deduction cy dessus traitee amplement: c'est, que sans le regeneration il n'y a nulle entrée au royaume de Dieu, ne pour les petits ne pour les grans.** Or puis qu'il y en a de ceux qui decedent petits enfans, qui sont heritiers du royaume de Dieu, il s'ensuit bien qu'ils sont paravant regenerez. Le reste des choses signifiees a lieu en eux, au temps que le Seigneur aura dispose pour leur en donner la cognoissance.

We behoeven voor onze lezers, die de fransche taal niet verstaan, niet te vertalen wat hier staat. Genoeg is, dat Calvijn hier zegt:

a) de tegenstanders, die ik hier afwijs, beweren, dat kinderen NIET KUNNEN vernieuwd worden; maar dat is een valsche en dwaze redeneering;

[Dat zeggen alle vrijgemaakten ook: niemand ontkent dat God IN STAAT is, hoe dan ook, kleine kinderen te vernieuwen.]

b) hierboven hebben we uitvoerig aangetoond, dat niemand (klein of groot) zonder wedergeboorte het koninkrijk der hemelen binnenkomt;

c) er zijn kinderen die vroeg sterven. INDIEN DEZEN ERFGENAMEN DES EEUWIGEN LEVENS ZIJN, dan zal God hen wel op de een of andere voor ons onbegrijpelijke manier vernieuwen.

Tot zoover de zin van die fransche woorden. Daar blijft dus geen steek over van een „dogma" (in het algemeen) van de wedergeboorte der kinderen.

Ten overvloede wijzen we erop, zie C.R. 4, 963, dat in bovenbedoelde fransche coupure, achter de woorden:

> .....il s'ensuit bien qu'ils (n.l. die UITVERKORENEN[1]) kinderen, die God vroeg uit dit leven wegneemt) sont paravant regenerez.....

in de fransche editie van 1541 was ingelascht de passage, die eerst was weggelaten uit IV, 16, 21 ter plaatse, waar die passage in den latijnschen tekst, sedert 1539, en in alle andere fransche edities te vin-

[1]) Zie hieronder.

den is (zie noot, C.R. 4, 963). Die passage luidt (Inst. IV, 16, 21):

„De viek nu der ongerijmdheid, die ze hier ons pogen aan te wrijven, wisschen we aldus af" (quam vero conantur hoc loco inurere absurditatis maculam, sic eluimus).

Het is dus duidelijk, dat Calvijn in de door ds Bouwmeester bedoelde passage zich wil schoonwasschen van het verwijt, dat de tegenstanders van den kinderdoop hem tegenwierpen, dat n.l. zijn beschouwing tegenstrijdig was.

Die bewering, dat Calvijn in strijd was met zichzelf, vinden we in IV, 16, 20: de tegenstanders zeggen: de doop is een sacrament van bekeering en geloof; kinderen hebben die niet; doop ze dus niet, want ge zoudt eens kunnen verzegelen wat er niet was.

Daarop antwoordt Calvijn in paragraaf 21:

Degenen die de Heere ZIJN VERKIEZING heeft waardig gekeurd, en die na het teeken der wedergeboorte ontvangen te hebben uit het tegenwoordige leven verhuizen, voordat ze opgewassen zijn, die vernieuwt Hij door de voor ons onbegrijpelijke kracht zijns Geestes, gelijk Hij alleen voorziet, dat nuttig is.

Let wel op:

de synode van Ridderbos-Bouwmeester-Schippers zegt:

1) a l l e b o n d s k i n d e r e n houden voor wedergeboren;

2) hun verkiezing dus meteen onderstellen.

Bouwmeester doet nu, alsof Calvijn d i t „dogma" steunt, ja, vaststelt.

Maar de plaats, waar Calvijn zijn „dogma" ontwikkelt, spreekt

1) niet over alle bondskinderen,

2) maar over de vroegstervende,

3) en dan niet eens over alle vroegstervende,

4) maar alleen over de uitverkorene onder hen.

Bouwmeester vergist zich dus. En alsof Calvijn iedereen wilde waarschuwen om uit zijn woorden de wijsheid (het „dogma") van Ridderbos c.s. te halen, zegt hij in diezelfde paragraaf 21:

„Telkens weer zondigen zij (d.w.z. die vurig bestreden tegenstanders) door dit waandenkbeeld, dat de **záák** [2]) in tijdsorde altijd aan het **teéken vooraf moet gaan**".

Het is, alsof ge hem het Praeadvies hoort bestrijden. „Waandenkbeeld", zegt Calvijn; hij gebruikt het woord: hallucinatie. En hij vervolgt:

„Indien die (n.l. een goede conscientie) noodzakelijk had behooren vooraf te gaan, zouden de kleine kinderen nooit door Gods bevel besneden zijn..... Daarom moet men in den kinderdoop voor het tegenwoordige niet meer werking zoeken, dan dat hij het VERBOND, door den Heere met hen gesloten, bevestigt en bekrachtigt".

Een dogma, zegt Bouwmeester terecht, heeft Calvijn gesteld.

Nu is een dogma, hetgeen (binnen bepaalden kring) buiten discussie is komen te staan; waarover men het eens geworden is.

Welnu, het dogma, dat Calvijn bedoelt, is niet van Bouwmeester's synode, maar van Calvijns tijd. Hij noemt het — en het klopt weer heelemaal met wat we omtrent den context hebben opgemerkt — in IV, 16, 18:

„Hoe het ook zij, toch stellen we dit BUITEN GESCHIL (extra controversiam ponimus) (il est necessaire de conclurre), dat niemand der uitverkorenen uit het tegenwoordige leven wordt weggeroepen die niet eerst geheiligd wordt en wedergeboren door Gods Geest. Wat betreft hun tegenwerping, dat de Geest in de Schrift geen andere wedergeboorte kent dan die uit onverderfelijk zaad, dat is, uit Gods Woord is: daarin leggen zij verkeerd uit de uitspraak van Petrus (1 Petr. 1 : 23), waarin deze alleen de geloovigen begrijpt, die door de prediking van het evangelie waren onderwezen. Wij erkennen wel, dat voor ZULKEN het Woord des Heeren het eenige zaad der geestelijke wedergeboorte is; maar wij ontkennen, dat men daaruit moet opmaken, dat de kleine kinderen door Gods kracht niet KUNNEN wedergeboren worden..... (en vervolgens IV, 16, 19): Indien de volheid des levens bestaat in de volmaakte kennis Gods, en daar sommigen (!) van de kinderen die terstond in hun prille jeugd door den dood van hier gerukt worden, tot het eeuwige leven overgaan, zoo worden ZIJ ongetwijfeld opgenomen tot het onmiddellijke (maar dat nares) woord ontbreekt in Calvijns latijnschen tekst) aanschouwen van Gods aangezicht".

We besluiten, dat ds Bouwmeester Calvijn niet juist weergaf.

En merken dit op, om de lezers, die van Calvijn p o s i t i e f iets hooren willen, met dit p o s i t i e v e geluid te dienen. K. S.

---

[2]) **De zaak:** „res". Fransche vertaling: **„la verité"**: de waarheid (van het sacrament, de beteekende zaak). Het misverstand van dit woord: de waarheid van het sacrament heeft dr Grosheide en de heele synode parten gespeeld in hun mishandeling van „cand. Schilder".

[3]) Sizoo bedoelt het niet kwaad: Calvijn heeft het over Gods „praesentissima" facies: Gods aangezicht is hun zoo nabij als maar mogelijk is. Een **middel** blijft wel over.

CORRECTIE

In het nummer van 24 Jan., bl. 135, kolom 3, regel 17 v.o., stond: dr H. N. Ridderbos. De lezer, óók van bl. 136, kolom 1, regel 6 v.o., geteld van het slot van het artikel, heeft al begrepen, dat de voorletters hier andere moeten zijn. K. S.

De kerk als organisme en de kerk als instituut.

Bovengenoemde, door Kuyper bij ons volk geïntroduceerde onderscheiding mangelt het ietwat aan duidelijkheid. Hetgeen — naar althans verluidt — van stonde aan het geval schijnt geweest te zijn. De faam vertelt althans, dat de koster van de Nieuwe Kerk te Amsterdam het niet heelemaal begrepen had, toen Kuyper over deze zaken sprak bij zijn ambtsaanvaarding in de hoofdstad in zijn intreepredicatie over het onderwerp: G e w o r t e l d e n g e g r o n d. Want toen gezegde koster 's avonds thuiskwam en het ambtsgewaad aan den kapstok had gehangen, moet hij aan Moeder de Vrouw onder ons hebben verklaard, dat hij — strikt genomen — toch niet vatte, welken kant die nieuwe dominee toch wel uit wou met „dien organist van 't instituut".

Maar nou ja, dat was de kóster..... Per saldo toch slechts een O r d i n i s F r a t r u m M i n o r u m, een Minderbroeder in de kerk van Amsterdam. Maar in den jongsten tijd heeft dr P. A. van Leeuwen, ook O.F.M., een zeergeleerde Minoriet dus, in zijn „Het kerkbegrip in de Theologie van Abraham Kuyper" verklaard, dat „Kuypers terminologie verward en duister" is.

We gelooven het ook.

Dat zijn onderscheidingen altoos, als ze geen in de werkelijkheid aanwijsbare verschillen aanduiden. Als het ontleedmes van den chirurg niet de „samenvoegselen" van het lichaam volgt, dan gebeuren er ongelukken.....

Maar voor d i t m a a l willen we toch eens genoemde onderscheiding hanteeren. Als we er iets van begrepen hebben, dan ziet ge de kerk als instituut 's Zondags vergaderd onder het Predikambt en ziet ge de kerk als organisme 's Maandagsavonds op de kiesvereeniging, 's Dinsdagsavonds op Patrimonium, 's Woensdagsavonds op een schoolvergadering, 's Donderdags op een V.U.-dag. Er zit in die onderscheiding van Kuyper toch wel iets in! Want het is toch wèl waar, dat God de HEERE maar één volk op aarde heeft en ook maar één volk in Amsterdam en in Kampen en overal. Eén volk, dat Hij 's Zondags samenroept tot den rechten Dienst des Woords en de oefening van het rècht gebruik der sacramenten. Eén volk, dat 's Maandagsavonds samenkomt om het werk Gods te doen in de politiek, 's Dinsdagsavonds den strijd des HEEREN te strijden in het sociale leven en 's-Woensdagsavonds om de zaken van de School met den Bijbel te behartigen.

Die „Kerk als organisme" dat is toch dezelfde als de „Kerk als instituut". Dat zijn geen twéé volken, dat is één volk.

's Zondags roept echter het ééne instituut tegen het andere als de eene afgrond tegen den anderen.

Zou het nu waar zijn, dat deze des Zondags tegen elkaar inroepende stemmen zich 's Maandags en zoo zouden oplossen kunnen in het lied van de eenheid: Al, ziet, hoe goed, hoe lieflijk is 't dat zonen van 't z e l f d e H u i s als broeders.....? Dat de Zondagsche antiphonie der instituten zich op de weekavonden zouden saamverbinden tot de symphonie van het organisme?

Ik geloof, dat we hier maar eens een contrapunt moesten zetten.

Er wordt in den laatsten tijd nog al eens herinnerd aan Da Costa's: „Toenadring eischt Gods orde en der tijden nood". Da Costa zong het voor honderd jaar in zijn: 1648 en 1848.

Welnu: die o r d e G o d s die is geordineerd in het Woord. Daar eischt de HEERE, dat de geloovigen zich zullen benaarstigen te behouden de e e n i g h e i d d e s G e e s t e s door den b a n d d e s v r e d e s. En daarom, wie zijn Geestverwanten en geestverwanten op Da Costa wijst en hem Da Costa's woord voorhoudt, nadat hij den vrede van het instituut verbrak of door zijn stilzwijgen en toezien liet verbreken, om nog wat nabloei van dien vrede te genieten in het organisme, die beginne bij het begin. Hij herstelle den vrede van het instituut om haar daarna in het organisme te genieten.

G o d s o r d e e n d e r t i j d e n n o o d.

Dat ze niet vergeten worden als 's Zondagsmorgens de klokken luiden om het organisme der kerk saam te roepen, opdat het geïnstitueerd worde tot 's Konings dienst.

De eenheid der kerk demonstreert en demonstreere zich des Zondagsmorgens om 10 uur bij Woord en Sacrament. Want é é n b r o o d i s h e t !..... Zóó zijn wij velen één lichaam, dewijl wij allen ééns broods deelachtig zijn.

Zoo alleen zal het 's Maandagsavonds en zoo weer „recht broederlijk" toegaan. D. E. C.

Dr Greijdanus-nummer.

Reeds eenige malen is van den Almanak 1948 de verschijning aangekondigd. Thans ligt het boek voor ons. We grijpen de gelegenheid aan, om aan al onze predikanten, en voorts aan alle andere leden der kerk die tot studie den tijd en de gelegenheid hebben, den raad te geven: koop dit boek. Want niemand kan het eigenlijk missen, die met de geschiedenis der kerken op de hoogte blijven wil. Het boek is n.l. dezen keer vrijwel geheel aan prof. Greijdanus gewijd. Wegens diens jubileum? Ja zeker. Maar dezen keer behoeft het woord „jubileum" geen associaties te wekken aan hoera-geroep of iets van die zwakheid. Het werk is d e g e l i j k. Reeds de bibliografie (al weer verouderd voor wat de laatste weken betreft, maar daar kan de redactie niets aan doen) maakt het bezit van dit werk begeerlijk. En dan de artikelen! Eerst komt (na een goed gedicht van N. Bruin of N. Benschop) de Heer K. Deddens aan het woord (65—69): Prof. dr S. G. dertig jaar hoogleeraar. Een sympathiek en eerlijk redactioneel inleidend woord. Daarna (70—98) prof. Veenhof: Dr S. G. — de professor der H. Schrift. Men weet nu meteen, óók waardevolle en interessante bijdragen en situatie-teekeningen uit de historie te krijgen; leerzaam óók voor het kennen van de geschiedenis van 1944. Daarna de Heer J. Faber (bl. 99—184), die spreekt over prof. Gr. als dogmaticus. Een waardevolle bespreking van de vele bijdragen die prof. G. heeft gegeven tot de kennis van actueele dogmatische problemen. Niemand kan zijn strijd en levenswerk ook en juist in Kerk en School verstaan zonder deze dingen te weten. Vervolgens (bl. 185—223) schrijft de Heer D. Deddens een zeer gedegen artikel (noch den jubilaris, noch den hoogleeraar in het kerkrecht beschamend) over „Prof. G. en het Gereformeerde Kerkrecht". Warm en ook massief en beeldend is wat ds D. van Dijk opmerkt (bl. 224—237) over prof. G. en de Vrijmaking. Eindelijk, na een kort woordje van ondergeteekende (238—243) de breede bibliografie (244—257), bevattende de vermelding van 223 nummers, en bijeengebracht door den Heer C. Trimp.

Het boek telt 300 bladzijden, en is gedrukt op prachtig papier.

Ieder weet nu, dat hier een compact s t u d i e w e r k voor ons ligt. Wat al onderwerpen, dogmatisch, kerkrechtelijk, kerkhistorisch, hermeneutisch-exegetisch, komen hier niet ter sprake!

Ik zal niet ontkennen, dat bij het schrijven van aanbevelingen voor den almanak van F. Q. I. in den regel althans het g e v a a r bestaat, dat de recensent zeer sterk beïnvloed wordt door zijn neiging, om aan pleizierige menschen als onze studenten zijn, een pleiziertje te doen. Maar ditmaal mag de extra-garantie gegeven worden, dat naar de stellige meening van ondergeteekende niemand der hierboven bedoelde kategorie van kerkleden zich afzijdig mag houden. De persoon is ditmaal niet geteekend zonder zijn w e r k; dat kon hier niet anders. Het eenige niet-degelijke stukje is van ondergeteekende: die had zijn kruit al verschoten verleden jaar, in het Handboek Geref. Kerken (mengelwerk), maar wou toch, pas terug uit Amerika, ook nog even meedoen. Maar overigens staat alles op hoog peil, en is degelijk voorbereid. Laat men óók F. Q. I. helpen, de kosten te dragen: dit boek doet een dienst aan ons v o l k.

Natuurlijk zijn de gewone ingrediënten van een almanak ook thans aanwezig. K. S.

De kerkeraad in actie.

Al vroeger vermeldden we, hoe in het voorjaar van 1944 te Den Haag de Avondmaalstafel werd ontheiligd ten gevolge van de in de kerken binnengedrongen hiërarchie.

Voor zoover ik kan nagaan is daar tevens voor de eerste maal in dezen kerkstrijd een vonnis geveld door een k e r k e r a a d. Het ging als volgt.

Er was in Den Haag een comité opgericht ter ontwikkeling van het Gereformeerde leven. De redactie van „De Standaard" bracht eigenmachtig een wijziging aan in het haar opgegeven bericht, en werd daarover door dhr Scheps op de vingers getikt, zoodat zij zich bij het comité liet verontschuldigen. Maar het moderamen van den kerkeraad te Den Haag-West ontbood de bestuursleden van genoemd comité (de hrs J. K. van der Veer, L. A. Hartman, L. Slotboom en Joh. J. C. Bakker) op zijn vergadering van 15 Maart 1944. Deze broeders ontkenden met nadruk, dat het hun doel zou zijn een actie in te zetten tegen het kerkelijk gezag. Ze beoogden slechts voorlichting voor zichzelf en anderen, daar de verschijning van verschillende kerkbladen onmogelijk geworden was door de maatregelen van de bezettende macht. Als mondige leden der kerk hadden zij daartoe h.i. volkomen bevoegdheid, daar zij immers gerechtigd waren, bepaalde uitspraken (b.v. van een synode) aan Gods Woord te toetsen. Zij hadden dr R. Schippers van Rotterdam uitgenoodigd tot een spreekbeurt. Het was volkomen onbekend, wat deze zou zeggen; en het was niet uitgesloten, dat men na zijn spreekbeurt tot het inzicht zou komen, dat de synode juist gehandeld had.

Hiertegenover werd door het moderamen opgemerkt, dat de kerkeraad zich naar goede kerkelijke orde achter de synode gesteld had, en met het oog op de heerschende spanning had bepaald, dat de voorlichting inzake de leergeschillen niet anders zou geschieden dan

door degenen, die onvoorwaardelijk het standpunt der synode deelden; aan dit besluit hadden de leden der gemeente zich eenvoudig te onderwerpen, behoudens hun recht van beroep in den ordelijken weg. Deze bepaling moest worden in acht genomen bij de Woordbediening, op de catechisatie, in de vereenigingen en waar dan ook. Wenschte iemand individueele voorlichting, dan kon hij zich tot de ambtsdragers wenden. In geval de bestuursleden van het comité zich niet bereid zouden toonen, het gezag van den kerkeraad op dit stuk te erkennen, zouden strenge maatregelen niet achterwege kunnen blijven. Hoofd voor hoofd werd hun gevraagd, hoe zij hier tegenover stonden. (Desgewenscht konden ze bedenktijd krijgen tot den volgenden dag!) Eén der gevraagde broeders antwoordde, dat de gehouden bespreking hem niet tot verandering van inzicht had genoopt; de andere drie beloofden, hun houding binnen een week nader te bepalen.

De kerkeraad vergaderde op 16 Maart, en richtte een brief (gedateerd 17 Maart 1944) tot elk der genoemde bestuursleden. We citeeren daaruit het volgende gedeelte:

„..... dat de Kerkeraad, gezien den gespannen toestand in ons kerkelijk leven, reeds een en andermaal heeft uitgesproken, dat de voorlichting inzake de beteekenis der uitspraken in kerkelijke vergaderingen, catechisaties, vereenigingen en waar ook, behoort te geschieden door personen, die geacht kunnen worden het standpunt der Kerken ten volle tot zijn recht te laten komen. Zal de kerkeraad in zijn hooge roeping en met het hem van God geschonken gezag het schip van de Kerk veilig te doen koersen door de woelige wateren, niet bemoeilijkt worden, dan moet hij gehoorzaamheid van de leden der gemeente eischen in de eerbiediging van dezen maatregel van bestuur.

Hij kan daarom ook onmogelijk toelaten, dat deze gedragslijn doorkruist wordt door een comité, dat, dwars tegen zijn bedoelen in, deze taak van voorlichting geven over Synode-besluiten opdraagt aan iemand, van wien bekend is, dat hij zich met een gravamen tot de Synode heeft gericht en van wien tot heden niet bekend is, dat hij op zijn bezwaren is teruggekomen.

Daarom vraagt de Kerkeraad van U, die als belijdend lid onder zijn opzicht staat, onderwerping aan het oordeel des Kerkeraads, dat deze Uw handelwijze ontoelaatbaar is. Zulks natuurlijk met behoud van Uw recht om in den kerkelijken weg revisie van dit besluit na te streven".

Wie denkt hier niet aan het pauselijk systeem van kerkelijke tyrannie over leeken? Deze „kerkelijke weg" is niet de gereformeerde weg!

Van het eene kwaad kwam men tot het andere, nu eenmaal deze weg gekozen was. De kerkeraad richtte een brief aan dr R. Schippers te Rotterdam, waarin ongeveer woordelijk de hierboven geciteerde uitspraak werd herhaald. Aan het slot sprak de Kerkeraad als zijn verwachting uit, „dat U, gezien de geschetste omstandigheden, bedoelde spreekbeurt niet zult laten doorgaan. Het lijkt hem onjuist, dat U zich zoudt willen leenen tot een actie, welke door den Kerkeraad der betrokken zusterkerk ontoelaatbaar is verklaard en in den kerkelijken weg in behandeling is genomen.

Voor de goede orde veroorlooven wij ons, waar deze zaak niet alleen Uw persoon betreft maar ook de Kerk, die U dient, afschrift van dit schrijven te zenden aan de Gereformeerde Kerk van Rotterdam".

Hier werd dezelfde methode gevolgd als later in Leiden, Delft en andere plaatsen: met dreigement en censuur werd openbare voorlichting tegengewerkt.

Intusschen had dr Schippers de (eigenmachtig veranderde) aankondiging van zijn spreekbeurt in „De Standaard" gelezen, en trok op grond daarvan zijn toezegging in. Het bestuur van het comité berichtte aan den kerkeraad, dat z.i. diens uitspraak „niet in overeenstemming is met de christelijke Vrijheid", omdat dr Schippers volgens art. 31 Ned. Gel. Bel. dezelfde rechten had als andere predikanten: het oordeel van den kerkeraad over hem rustte dus „slechts op 'n veronderstelling" en had moeten achterwege blijven tot nà de aangekondigde spreekbeurt. De kerkeraad had voorts het zoeken van voorlichting met vreugde moeten begroeten. „Immers, wij mogen ons niet op Roomsche wijze van deze dingen afmaken door te zeggen: wij zijn maar leeken, de priesters moeten het maar weten". Vgl. Hand. 17 : 11, 1 Thess. 5 : 21, Heid. Catech., antw. 55.

Dit werd geschreven op 22 Maart 1944. Reeds twee dagen later zond de kerkeraad aan de vier genoemde bestuursleden een brief met deze passage:

„Derhalve ziet de Kerkeraad zich genoodzaakt, verder met U te handelen en U den toegang tot het Heilig Avondmaal te ontzeggen, tenzij wij alsnog, vóór den komenden Dinsdag, bericht van U ontvangen, dat U zich aan het van God gestelde gezag in zijn Kerk onderwerpt".

En in den brief aan diaken L. A. Hartman volgde verder nog dit dreigende vonnis:

„Waar U, broeder Hartman, het diakenambt bekleedt in onze gemeente, is zulk een onttrekken aan het gezag des Kerkeraads te ernstiger.

De Kerkeraad ziet zich dan ook in de droeve noodzakelijkheid met U nog verder te gaan en — al weer tenzij U zich vóór Dinsdag bekeert van de dwaling Uws wegs — met den Kerkeraad van een genabuurde Kerk te handelen over schorsing in de uitoefening van Uw ambt (naar Art. 79 K.O.)".

Nadat de predikanten Kuiper en Oranje dezen brief aan br Hartman hadden overhandigd, schreef deze aan den kerkeraad, „bereid te zijn aan geen enkele werkzaamheid van het comité deel te nemen, hangende de bespreking met den Kerkeraad over deze quaestie", mits hij zijn houding nader zou mogen bepalen wanneer die bespreking niet vruchtdragend mocht zijn; tevens verzocht hij den kerkeraad dringend, geen overhaast besluit te nemen.

Br Slotboom schreef aan den kerkeraad onder meer: „het wil mij alleszins wenschelijk voorkomen, dat door U, alvorens tot verder handelen wordt overgegaan, b.v. een commissie uit Uw midden worde benoemd om door het bestuur van het Comité alsnog te worden ingelicht.

U dient wel zeer goed te bedenken, wat de gevolgen van Uw handelen zullen zijn. Is hier werkelijk sprake van overtreding van eenig gebod des Heeren? Mag hier gesproken worden van ergerlijke zonden als b.v. het begeeren van aan te richten tweedracht, secte of muiterij in de Kerk des Heeren? Wie durft dit aan?"

Ieder kon hier de worsteling opmerken tegen den geest der hiërarchie, die zelfs de Avondmaalstafel niet ongerept laten kan in het zoeken naar een dwangmiddel. Het gereformeerde protest daartegen mocht echter niet baten. De vier genoemde bestuursleden ontvingen een schrijven van den kerkeraad, gedateerd 31 Maart 1944:

„De Kerkeraad der Gereformeerde Kerk van 's-Gravenhage-West heeft in zijn vergadering van 30 dezer met groote droefheid moeten constateeren, dat U aan den U door den Kerkeraad gestelden eisch, dat U zich aan zijn gezag hebt (hebben) te onderwerpen, niet voldaan hebt, en dat deswege met ingang van Dinsdag 28 Maart j.l. de afhouding van het Heilig Avondmaal een feit is geworden.

De Kerkeraad spreekt den wensch uit, dat het God moge behagen U van de dwaling van Uw weg te bekeeren".

En in dezelfde vergadering viel dit vonnis over den diaken Hartman:

„De Kerkeraad der Gereformeerde Kerk van 's-Gravenhage-West heeft, in samenwerking met dien van de Gereformeerde Kerk van 's-Gravenhage-Zuid naar Artikel 79/80 K.O. op den 30en Maart j.l. besloten U voor den tijd van 3 maanden te schorsen in Uw ambtsbediening als diaken, zulks wegens Uw weigering, zich, ondanks herhaald vermaan, aan het gezag van den Kerkeraad te onderwerpen, waar U weigert het lidmaatschap van het Bestuur van het „Comité tot ontwikkeling van het Gereformeerde leven" neer te leggen".

Ook de kerkeraad van 's-Gravenhage-Zuid nam dus deel aan deze tyrannieke onderdrukking van het ambt der geloovigen! En diezelfde geest openbaarde zich ook in den kerkeraad van 's-Gravenhage-Loosduinen. Lees zijn schrijven aan br A. A. Basoski:

„De Kerkeraad, vernomen hebbende, dat er een comité is opgericht „tot ontwikkeling van het gereformeerde leven" en dat U daarin zitting hebt, spreekt uit:

dat hij het ontoelaatbaar acht, dat in deze critieke dagen van ons leven in de Gereformeerde kerken, buiten den Kerkeraad om voorlichting en leiding zou gegeven worden aangaande de leeruitspraken der j.l. gehouden Generale Synode en de bezwaren, die daartegen gerezen zijn;

vermaant U met allen aandrang om U niet te begeven in het organiseeren van dergelijke vergaderingen of het verspreiden van dergelijke lectuur".

We hebben deze historie vrij breed weergegeven. Het was de eerste maal in dezen kerkstrijd, dat een kerkeraad in navolging der synode zich durfde begeven tot dwang- en tuchtmaatregelen tegen gemeenteleden, die de „misdaad" durfden begaan, in 't openbaar met elkander te spreken over de synodebesluiten..... Als staaltje van onloochenbare tyrannie is het waard, in herinnering te blijven. L. DOEKES.

PROF. DR H. H. KUYPER'S HOUDING TIJDENS DEN OORLOG.

Telkens komt in de pers de houding, welke prof. dr H. H. Kuyper tijdens den oorlog in allerlei kwaliteit heeft aangenomen, ter sprake.

Het leek mij goed toe in verband hiermee enkele dingen te publiceeren; het zijn feiten, welke over deze houding meer licht kunnen verschaffen.

Ik doe het met tegenzin, maar omdat de goede naam van enkele personen daarmee in geding is en bovenal de kerk van Jezus Christus in deze affaire betrokken is, ga ik er toch toe over.

❦

a. Er is vooreerst de kwestie van prof. Kuyper's houding ten opzichte van de gevangenschap van prof. Schilder.

De geheele daarover tusschen prof. Kuyper en prof. Schilder gevoerde correspondentie is gelukkig publiek geworden. Men vindt haar in de „Bijlage bij het Kerkelijk Handboek van „De Gereformeerde Kerken in Nederland" (onderhoudende art. 31 K.O.) 1946, p. 61—85.

In verband met deze correspondentie, hoewel deze toen nog niet gepubliceerd was, vroeg prof. Kuyper aan de Generale Synode van 1943—'45 eerherstel aan.

Deze synode benoemde een commissie, welke de zaak onderzocht, — zonder ook maar eenige moeite gedaan te hebben van prof. Schilder inlichtingen te bekomen — en bij monde van ds Van der Woude rapport uitbracht, op grond waarvan de synode de volgende conclusies aannam (art. 631 der Acta):

„de generale synode der gereformeerde kerken, kennis genomen hebbende van het rapport van haar deputaten omtrent de aan de publiciteit prijsgegeven particuliere correspondentie tusschen de hoogleeraren dr H. H. Kuyper en dr K. Schilder;

gehoord het gemotiveerde verzoek om eerherstel van dr H. H. Kuyper, die zich door inhoud en publicatie van bedoelde correspondentie in zijn eer en goeden naam gevoelde aangetast;

van oordeel, dat de bedenkingen en beschuldigingen door dr Schilder in deze publicatie tegen dr H. H. Kuyper, met name in diens kwaliteit van deputaat voor de correspondentie met de Hooge Overheid ingebracht, inderdaad een eer en goeden naam aantastend karakter dragen;

maar ook, dat zij deugdelijke motiveering missen en berusten op ongegronde veronderstellingen;

spreekt uit:

a. dat zij deze bedenkingen en beschuldigingen tegen prof. dr H. H. Kuyper als deputaat voor de correspondentie met de Hooge Overheid niet kan aanvaarden en hem mitsdien, zij het helaas posthuum, volkomen in eer herstelt;

b. dat zij de publicatie van deze particuliere correspondentie ten strengste afkeurt, en

c. dat zij besluit van deze conclusies mededeeling te doen aan de familie van wijlen prof. dr H. H. Kuyper, aan dr K. Schilder en aan de pers".

Men ziet, het eerherstel is volledig.

❦

b. In denzelfden tijd, dat prof. Schilder met prof. Kuyper over de genoemde zaak correspondeerde, schreef prof. Kuyper schandelijke artikelen in „De Heraut". Men vindt een bloemlezing daaruit in „In den chaos". Noot 3.

Natuurlijk trokken deze artikelen de aandacht der kerken, met het gevolg, dat de classis Rotterdam den volgenden brief naar de Synode zond.

„Aan de generale synode enz.

De classis Rotterdam, in vergadering bijeen op 28 Nov. 1941, gevoelt zich, tot ontlasting van de consciëntie harer leden gedrongen zich tot U te wenden met een verzoek.

't Verzoek n.l. om Uw volle ernstige aandacht te wijden aan het feit, dat de voorzitter van Uwe deputaten voor de correspondentie met de Hooge Overheid, prof. dr H. H. Kuyper, in „De Heraut" publicaties gaf, die vanwege het zich eenzijdig stellen op het standpunt van de Bezettende Macht, zooals dat daarin meermalen aan den dag treedt [1]), niet alleen ons Gereformeerde volk grieven, maar ook zijn arbeid als deputaat ondermijnen en bovendien de samenwerking met andere kerken in de correspondentie met de Hooge Overheid schade doen. [2])

Dientengevolge acht de classis de vraag gewettigd, of niet moet wenschelijk worden geacht, aan prof. dr H. H. Kuyper te verzoeken, dit deputaatschap neer te leggen.

Het doet de classis leed, dat zij deze opmerking moet maken over den arbeid van een broeder, die voor onze kerken van eminente beteekenis is.

Zij meent echter, dat haar waardeering haar niet mag verhinderen, U er op te wijzen, dat h.i. de poging, om ten onrechte een persoon te sparen, in deze zorgvolle tijden tot groote schade voor de kerken zou kunnen zijn".

Bericht van dit verzoek werd ook aan prof. Kuyper gezonden.

❦

c. Tenslotte geven we een mededeeling van ds Buskes, te vinden in diens: Waarstond de kerk?

„De bezetting van het Iko was den eersten tijd zwak. Contact met het Episcopaat was er nog niet.

De Gereformeerde Kerken, na de Hervormde Kerk de belangrijkste kerkengroep in het Iko, werden vertegenwoordigd door prof. Kuyper, wiens pro-Duitsche gevoelens alom in den lande bekend waren en die bij dr v. d. Vaart Smit kind in huis was.

Prof. Kuyper zorgde er voor, dat de kanselafkondiging op 27 October 1940 (zie blz. 32) in de Gereformeerde Kerken achterwege bleef. Waarom dit geschiedde?

---

[1]) De classis verwijst naar een art. van 22 Sept. 1940 dat allerminst is goedgemaakt door dat van 29 Sept. 1940 (beide over de forsche maatregelen tegen de werkeloosheid) en naar art. van 7 Sept. 1941 (Voor twee jaren).

[2]) De classis verwijst naar art. 9 Nov. 1941, (tot de N.H. kerk, die voor 't Koningschap van Christus opkwam: Geneesmeester, genees u zelf!).

„Vooreerst omdat het niet betamelijk scheen ons, wanneer men een verzoek richt tot de Hooge Overheid om bepaalde voorschriften in te trekken, daarvan reeds publiek door afkondiging van de kansels kennis te geven, eer het antwoord op dat verzoek ontvangen is.

Ten tweede, omdat zulk een publieke afkondiging in een openbare samenkomst der gemeente allicht als een manifestatie tegen de Overheid zou kunnen worden opgevat en dit zeker niet bevorderlijk zou wezen om inwilliging van het verzoek te krijgen, maar veel meer het effect van den ondernomen stap zou kunnen schaden.

Ten derde omdat zulk een publieke afkondiging van den kansel in een openbare godsdienstoefening gevaren zou kunnen meebrengen voor degenen die deze afkondiging deden".

Vier afgevaardigden en de voorzitter van het Iko beschouwden dit artikel als een schending van vertrouwen, een publieke aanval in den rug van het Iko en een verraad van de zaak, voor welke gestreden werd. Zij wilden van verdere samenwerking met prof. Kuyper niet weten, maar stelden samenwerking met de Gereformeerde Kerken zeer op prijs. De vergaderingen van het Iko werden opgeschort, totdat een oplossing zou worden gevonden. Deze werd spoedig gevonden. Prof. Kuyper zond bericht, dat hij het wegens zijn toenemende doofheid wenschelijk achtte, mr Donner te verzoeken zijn plaats in 't Iko in te nemen.

Van Duitsche zijde werden aan prof. Kuyper in de pers woorden van waardeering gewijd vanwege zijn juist inzicht in de verhouding van kerk en bezettende macht.

Gerrit Kamphuis schreef toen zijn „Der kerken klage", dat illegaal verspreid en in Mei 1941 in het Nieuw Geuzenliedboek opgenomen werd:

Ontwaak, o Christus' Kerk!
Laat liefd' in U weer leven!
Of is u 't volksvreemd werk,
Is u het christenmerk
Wel om het even?

Zijn er in Hem ooit rassen?
Was Hij niet zelf een Jood?
Vreest gij soms 't Pruisisch bassen,
Hun plompe laarzenpassen,
Schrijdend ten dood?

Die in Uw naam voorgaan,
O schande, Uw dienaren,
Zie 'k wankelmoedig staan,
Nu vrees hen doet zich aan
Hun zijde scharen.

Is dat de zoon van Kuyper,
De leider van zijn volk?
Geeft hij nu als een kruiper
Tusschen spion en gluiper,
Joden den dolk?

Wat geldt beginsel nog?
„De vaad'ren bouwden scholen!"
Wie die nog langer poch'?
Om 't baantje doet men tóch
Wat wordt bevolen.

En tachtig jaren strijden
Wordt door dit laf geslacht,
Nu antichrist en heiden
Dreigen met kruis en lijden,
Niet meer geacht.

Het volk vergeet zijn eer,
De kerk, wat Christus leerde,
En die dit schrijft, o Heer,
Zit diep beschaamd hier neer ...
Och, of Gij 't keerde.

Laat liefde in u weer leven,
Wordt wakker, Christus' kerk
Volg 't woord, dat Hij wou geven,
Schut uwen broeder 't leven
In liefde sterk".

Feiten, niets dan feiten, zijn noodig om over een zaak als deze te kunnen oordeelen naar recht en gerechtigheid.

C. V.

Naschrift. Het „eerherstel" van dr H. H. K. is wel in grooten opmaak gepubliceerd, maar men heeft zich wèl gewacht, ook maar één letter van het rapport erover te publiceeren, of een argument te geven. Wat ik dr H. H. K. schreef is voorzichtig genoeg gesteld, en elk woord ervan is waar. Na de vrijmaking van het land kreeg ik allerlei nadere berichten over o.a. dr H. H. K., die afkomstig waren van een vroegeren employé van een zeer vooraanstaand „N.S.B."-man, door de duitschers op een belangrijken post gezet. Tot nu toe publiceerde ik het niet. Het is ook niet meer noodig.

K. S.

Candidaats-examen.

Geslaagd voor het Candidaats-examen de Heer H. J. de Vries, Jellemaweg 17a, Zuidhorn.

Een blijk van broederlijke liefde in den vorm van een dagvaarding.

De Part. Synode van de gebonden kerken in de provincie Groningen heeft door haar Deputaten ad art. 19 K.O. ds Stadig te Ezinge, ds Gootjes te Baflo, ds Van der Beek te Zuidhorn, ds Duursema te Westeremden, ds Lengkeek te Nieuwe Schans en ds Klein te Stadskanaal Pekelderweg, mij gedagvaard voor de Rechtbank te Assen inzake de kas hulpbehoevende studenten. Hoewel een minnelijke schikking van onze zijde voorgesteld is, heeft de synodoer. Tertullus de opdracht van d o o r z e t t e n ontvangen en heeft het volgende mij ter overweging aangeboden:

„Als de kerkeraad in meerderheid zich vrijmaakt, wil die vrijgemaakte kerk van geen enkele schikking met de minderheid weten. Dit is mijn ervaring in verschillende kerkelijke zaken, die ik zelf behandel en die in behandeling zijn bij collega's. Slechts als de vrijgemaakte kerk ziet aankomen, dat zij een procedure verliezen zal, begint men over schikken en verdeelen te praten. Die boter op zijn hoofd heeft, moet niet in de zon gaan staan".

Aldus deze Tertullus. Blijkbaar is zijn ervaring zeer armelijk. Hij moet maar eens informeeren in de classis Stadskanaal. In Valthermond kan de synodocratische minderheid wèl gebruik maken van kerk en locaal, doch in 2e Exloërmond, in Nieuw Buinen, in Pekelderweg enz. vinden de vrijgemaakten de deuren van kerk en locaal gesloten; zij moeten zich maar redden, al is het in een boerenschuur, zooals in Sellingen. Hij moet maar eens denken aan den toestand in Gees (Dr.) en Giessendam en de schandelijke behandeling van onzen Meisjesbond.

Een HERV. collega van Tertullus heeft een andere opvatting, daar hij schrijft: „..... en ik zou het zeer op prijs stellen, als in de kerken een algemeene regeling kon worden toegepast, waarbij de beslissing niet afhankelijk werd gesteld van min of meer toevallige meerderheden, maar waarbij een verdeeling van de kerkelijke goederen zou kunnen geschieden naar evenredigheid van ieders ledental".

Misschien kan het bovenstaande een weinig bijdragen tot de oplossing van de prijsvraag, waarvan ds C. Vonk in de Vrije Kerk van 22 Jan. 1948 spreekt. Misschien kunnen dr Praamsma en dr Van der Zanden, die zeer ervaren is in het schorsen en procedeeren, hiermee nog eenige winst doen.

Nieuw Buinen. Ds H. DROST.

Provinciale diaconale conferentie der Geref. kerken in Gelderland en Overijssel.

Secr.: G. ter Horst, Markt 21, Enschedé.

Aan de Diaconieën der Geref. Kerken in Gelderland en Overijssel.

Waarde Broeders,

Door dezen wordt U vriendelijk uitgenoodigd tot bijwoning der Provinciale Diaconale Conferentie der Gereformeerde Kerken in Gelderland en Overijssel, welke D. V. gehouden zal worden op Woensdag 18 Februari a.s. te Apeldoorn in het C.J.M.V.-gebouw aan de Van Kinsbergerlaan 8, des morgens 11 uur.

Niet alleen voor diakenen geldt deze uitnoodiging, maar ook onze predikanten en ouderlingen zijn hartelijk welkom, terwijl de zusters der gemeente, die in den dienst der barmhartigheid werkzaam zijn, eveneens verwacht worden.

Gezien de belangrijkheid van de agenda, vooral wat betreft het referaat van den Hooggeleerden Heer prof. C. Veenhof, verwachten het comité en de regelingscommissie een groote belangstelling.

Vragen en voorstellen, die U eventueel aan de conferentie wilt voorleggen, worden door den secretaris gaarne ingewacht vóór 8 Februari.

Moge onder den zegen des Heeren deze conferentie een blijde, leerzame en verkwikkende samenkomst zijn.

De Regelingscommissie:

H. STAAL, Hoefweg 23, Apeldoorn.
B. BREMER, Apeldoorn.

Het Comité:

A. VELTMAN, voorzitter, Kampen.
G. TER HORST, secretaris, Enschedé.
G. J. BRINK, penningm., Zwolle.
J. BOERMA, alg. adj., Arnhem.
H. DE BOER, Ermelo.
J. v. d. VELDE, Mariënberg.

Uit de agenda: Ingekomen stukken en vragen; reglementsvaststelling, financiële aangelegenheden, aanwijzing plaats der volgende conferentie, referaat prof. C. Veenhof: „Wat is, in Schriftuurlijken zin, armoede?" met bespreking en rondvraag. Slotwoord door ds J. Smelik.

OPVOEDING EN ONDERWIJS

De Christelijke school in dezen tijd, I.

„Grondslagen-conferentie".

Namens De Unie „Een school met den Bijbel" werd tot onze Redactie het verzoek gericht onderstaand persbericht ook in „De Reformatie" onverkort op te nemen. Omdat hierin gehandeld wordt over vragen, die ook in onzen kring uit den aard der zaak voortdurend weer in bespreking komen, willen we aan dit verzoek gaarne voldoen. Ten einde echter zoowel onze lezers de beteekenis van deze conferentie recht te doen verstaan, als ook eventueel hen, die de resultaten van hun vergaderen en samenspreken aan ons hiermede bekend maken, op onze beurt van onze inzichten te dienen, zullen we de dertien conclusies, die „als resultaat van de besprekingen met algemeene stemmen werden aangenomen" van enkele opmerkingen voorzien.

Daarbij ontveinzen we ons niet, dat het een min of meer hachelijke onderneming is te gaan handelen over een formuleering, die door menschen, wier kerkelijke belijdenis niet dezelfde is, met algemeene stemmen is aanvaard, zonder dat men zelf over den gang van zaken bij de tot-stand-koming der formuleering nader is ingelicht. Vooral wanneer, zooals we zullen zien, in deze conclusies ook sprake is van Kerk en kerkeraden, van de roeping der Kerk en van haar belijdenis.

Hier volgt dus eerst het ons toegezonden persbericht, dat we in de onder ons gebruikelijke spelling doorgeven:

In samenwerking met het hoofdbestuur van de Vereeniging van Christelijke onderwijzers en onderwijzeressen in Nederland en Overzeesche Gewesten, heeft het bestuur der Unie „Een school met den Bijbel" op 30, 31 October en 1 November 1947 in het conferentieoord „Birkhoven", te Amersfoort een z.g. „Grondslagen-conferentie" gehouden met het doel in betrekkelijk beperkten kring eens grondig de denkbeelden en stroomingen te bespreken, die binnen het terrein van het Protestantsch Christelijk onderwijs in het huidige tijdsgewricht de gemoederen bezig houden en in dezen kring groote actualiteit hebben. De conferentie, die door onderscheiden vooraanstaande personen op politiek-, kerkelijk- en onderwijsgebied werd bijgewoond, stond onder leiding van den voorzitter van de Unie, prof. dr K. Dijk te Amsterdam.

Er werden drie referaten gehouden. Mr J. Terpstra, lid van de Tweede Kamer der Staten Generaal, te 's-Gravenhage refereerde over het onderwerp: „School en Staat"; ds A. D. Meeter, Ned. Hervormd predikant te Amsterdam over: „School en Kerk" en de heer H. de Boer, hoofd der Prins Willemschool te 's-Gravenhage, over: „School en Gezin".

Als resultaat van de besprekingen werden de volgende conclusies met algemeene stemmen aangenomen.

Van de aangenomen conclusies handelen de tweede tot en met de vierde over de relatie van gezin en school, de vijfde en zesde over Kerk en school, de volgende zes over de verhouding van staat en school, terwijl de eerste en de laatste meer algemeene strekking hebben.

Het zal U opvallen, dat de in de conclusies gestelde volgorde juist tegengesteld is aan die waarin de gehouden referaten ons zijn medegedeeld. Dat men hierbij welbewust deze volgorde kiest, blijkt uit de eerste conclusie, die aldus luidt:

1. De Christelijke school moet worden gezien als een instelling met een eigen getypeerd leven, die in relatie staat tot gezin, Kerk en staat.

Wij achten deze volgorde niet de juiste, hoewel ze oogenschijnlijk zeer voor de hand liggend is. Trouwens, is het niet merkwaardig, dat men den op de tweede plaats genoemden „kring" in onderscheiding van de beide andere met een hoofdletter schrijft? Waaraan heeft de kerk die eer te danken, als men voor haar toch niet de allereerste plaats onbetwist noodzakelijk acht? En is 't feit, dat men de kerk ten aanzien van de school niet het eerste woord laat spreken ook de oorzaak, dat men eenvoudig uitgaat van het bestaan van de christelijke school zonder te spreken over den eisch haar te stichten en te onderhouden? Wij komen op de geheel eenige beteekenis van de kerk juist voor de scholen opnieuw te spreken bij onze beschouwing van de desbetreffende conclusies. Maar reeds hier past de vraag, waarom men in relatie tot de school het gezin eerder stelt dan de kerk. Niet het gezin, maar de kerk spreekt het eerst van onderwijzen en doen onderwijzen. De roeping van het gezin, d.w.z. van de ouders, te zorgen voor het onderwijs van hun kinderen berust op het lid-zijn van de kerk, omdat Christus eischt, dat ook deze kinderen straks als mondige leden van Zijn kerk de hun gestelde levenstaak volbrengen. Omdat de kinderen leden zijn van Christus' kerk, dáárom moeten de ouders ervoor zorgen, gelijk ze ook bij hun doop beloven, dat de kin-